

Het is maandag 23 februari van het Darwinjaar 2009. In ruim zes miljoen huishoudens valt de brochure *Evolutie of schepping* in de bus. Initiatiefnemer Kees van Helden uit Urk, tevens woordvoerder van het Actie Comité Schepping, is dan al vanuit diverse hoeken met de dood bedreigd, en in een storm van internetblogs en vele duizenden reacties versleten voor alles wat mooi en lelijk is. Criticasters, zoals de makers van de sticker 'Darwin ja, Creationisme nee' ontvangen op hun beurt miltjes dat zij zullen branden in de hel.

Mogelijk zijn Kees van Helden en de zijnen op het idee voor de folder gebracht door een incident van anderhalf jaar eerder. Toen diende Van Helden op persoonlijke titel een klacht in tegen de elektronikaketen Dixons. In deze folder, die op een maandag in december 2007 door heel Nederland werd verspreid, stonden zes cartoons over het kerstevangelie. We zien onder anderen hoe de Drie Wijzen een Tom Tom raadplegen. Op een andere cartoon zie we het Kindeke Jezus met een iPod in de kribbe liggen. Aldus Van Helden: 'Dit raakt de kern van wat wij geloven. Een herder die in het veld zit te *gamen* en een engel die daar boos over is; dit trekt het hele heilsfeit in het belachelijke.'

Dat klinkt op zichzelf nog wel integer. Over de kritiek op de folder uit zijn eigen gelederen stelt hij echter: 'Het meest schokkend vind ik de intensieve haat tegen God waarmee je wordt geconfronteerd. (...) Waarom gooien mensen 'm dan niet gewoon weg?' Naar verluidt is Van Helden op dit moment bezig om fondsen te werven voor de miljoenenoplage van een tweede folder ter waarde van 250.000 euro om door ons weg te laten gooien.

Beminde gelovigen, laat ik er niet omheen draaien; ik had al een lekenpreek klaar met als enige doel om gehakt te maken van christenen als Kees van Helden en hun pogingen om uitgerekend in het Darwinjaar de klok terug te zetten naar de tijd dat de eerste mens op aarde die zich het heelal durfde voor te stellen als een verzameling sterrenstelsels, waarvan onze zon er slechts één

was, als ketter werd geëxecuteerd. Zijn naam was Giordano Bruno. Hij werd te Rome verbrand op 17 februari 1600. Gedenk hem.

Maar terugslaan wil ik niet. Ik sta, tussen droom en daad, in een houten broek van liefde, niet van haat. De vraag of Van Helden en zijn apostelen gelijk hebben of niet, is minder interessant dan de vraag waarom ze een half miljoen euro aan evangeliserend drukwerk uit willen geven, en waarom dat zulke hevige reacties oproept. Het staat gelovigen en niet-gelovigen uiteraard vrij om elkaar voor achterlijk te verslijten, maar over en weer dreigen met dood, hel en verdoemenis is een ander verhaal (terzijde: zou er wel eens iemand aangifte hebben gedaan van zo'n na-de-doodsbedreiging? Het komt toch neer op het vooruitzicht van een bovennatuurlijke knokploeg aan je kist).

Een andere verontrustende ontwikkeling, de mogelijkheid om elkaar anoniem digitaal aan het kruis te nagelen, zal hebben bijgedragen aan de algehele grimmigheid. Maar dan nog. Wat bezielt de folderende creationist en zijn folterende criticaster?

Wat meneer Van Helden zelf precies bezielt is niet zeer duidelijk; voor een woordvoerder komt hij namelijk verrassend slecht uit zijn woorden. Om een idee te geven, een stukje transcript uit een recent radio-interview met Van Helden voor Omroep Flevoland: 'Evolutie heeft geen toekomst, want dood is dood en dan houdt het gewoon op. Alleen, als blijkt dat de Bijbel waar is, dat er wel een god is, en wel een Here Jezus, en wel een hemel en een hel, dan begint het leven pas na de dood. Ja, en als je dan altijd hebt geleerd dat de evolutietheorie waar is, en dan blijkt dat dat niet zo is, dan heb je dus een probleem. En als je gelooft in de bijbel, en in het verzoenende werk van de Here Jezus Christus, dan heb je wél toekomst, dan is er absoluut een toekomst. Het enige waar je dus geen risico mee loopt, is het geloof in de evolutietheorie.' Einde citaat; de laatste zin zal een door God ingegeven verspreking in het voordeel van Darwin zijn geweest. Als de fondsen rond komen, wordt een nieuwe folder met dit thema eind november huis aan huis verspreid. Houd de brievenbus in de gaten.

Nogmaals, ik wil niet terugslaan vanuit de rede, noch wil ik me hier vrolijk maken ten koste van het mijns inziens bijzonder kleine aantal Christenen dat zich achter dit soort acties schaart, zoals ik ook niet elke moslim in de wereld verwijtend aankijk op het handjevol godsdienstwaanzinnigen dat twee vliegtuigen inparkeerde in een dubbele torenflat. Ik wil wel proberen om het te doorgronden.

Wat ik ervan denk te begrijpen is dit. Vanaf het moment dat de evolutie wezens heeft voortgebracht als wij, bestaat ook ons besef van sterfelijkheid. Zolang het individu beseft dat het bestaat, zal het zich moeten verhouden tot het voor- en achteruitzicht van zijn niet-bestaan. In het licht van het onbekende is het prettiger om te geloven dat bestaan en niet-bestaan een bepaalde reden hebben. Dat gaat, denk ik, volautomatisch. Hoe het met u zit weet ik niet, maar er zijn momenten dat ik moeite moet doen om *niet* te geloven dat mijn leven ondanks alles een bepaald verloop heeft dat niet volkomen toevallig is, en dat het pas zal eindigen als ik het heb doorgrond. Op momenten van zeldzame harmonie denk ik dat ik iedereen van wie ik houd, na de dood terug zal zien. Ik weet dat het niet waar is, of op zijn minst bijzonder onwaarschijnlijk, maar ik *voel* het wel zo. Ik zie geen reden om me ervoor te schamen. Evenmin voel ik de behoefte om mezelf van deze illusies te bevrijden, want ik heb er geen last van en ik val er verder niemand mee lastig. Bovendien is het een *zuiver* gevoel; waarmee ik bedoel dat het me, voor zover ik weet, niet is aangepraat - in elk geval niet door mijn ouders en zeker niet door een kerk.

Ik ben bereid om te geloven dat Kees van Helden de aanwezigheid van zijn God en zijn Here Jezus Christus kan voelen en in zijn verlossing gelooft, net zoals ik mijn eigen illusies kan voelen, waarin deze personages toevallig geen rol spelen. De vraag is dan waarom hij wel elf miljoen folders de wereld in moet pompen en ik niet. Het is nogal arrogant om te zeggen: omdat hij de emotionele noodzaak – en daarmee de onzinnigheid – van zijn geloof niet doorziet, terwijl ik dat wel doe van mezelf. Dat zou ik dan ook niet durven te beweren. Maar vanwaar toch de zendingsdrang van zendelingen? Begrijpen gelovigen met zulke drang niet dat zulk gedrag uiterst onzeker overkomt, alsof

hun hemel mogelijk moet worden gemaakt door de wet van de grote getallen? Dat het verhaal nog niet waar genoeg is, maar met elke nieuwe bekeerling waarschijnlijker wordt, en dat er daarom zoveel mogelijk mensen voor de heilsillusie moeten worden geworven?

Wat is dat voor een witgoedverkoperspraat, 'als je gelooft in de bijbel, en in het verzoenende werk van de Here Jezus Christus, dan heb je wél toekomst? Dat is het enige waar je dus geen risico mee loopt?' Het enige waar je geen *risico* mee loopt? Als ik moet geloven wat Kees van Helden gelooft ga ik in het slechtste geval naar *zijn* hemel, waar ik hem en zijn folderdienst weer tegenkom! Dat risico neem ik liever niet. Dan geloof ik liever dat ik morgen tien miljoen euro win en op mijn honderdwaalfde, als dat geld nét op is, naar een hemel vol gewillige lekkere wijven ga, die ik mag bezitten met het lichaam van een twintigjarige en het libido van een dekhengst. Kijk, dát is geloven zonder risico.

Volgens mij is geloven, in de breedste zin van het woord, het weven van een web van persoonlijke waarheden. Dat doen we allemaal, de hele tijd, of we nu orthodox zijn of atheïst of iets ertussenin; iedereen weeft van moment tot moment aan zijn eigen web van bewustzijn, kennis en emoties. Je kunt nu eenmaal niet alles weten. Lou Reed wist het al: *'You need a busload of faith to get by'*. De een weeft zich een stevig grootzeil om met vaste hand een eigen koers door het bestaan te banen. De ander vervaardigt een luchtballon om te gaan kijken wat er boven is. Een derde haakt een stevige paraplu tegen elke vorm van neerslag. Een ander maakt een parachute om zachtjes naar het vermoeden van een bodem te zweven. De vijfde spint zichzelf hopeloos vast in angsten en fobieën tot een scheve, machteloze pop die niets meer kan dan zo stil mogelijk hangen, als een malse prooi, wachtend op de spin, *terwijl haar ei al in hem openbreekt, binnenin* – aldus de dichter Tom Lanoye. Die spin, dat ben je zelf. En je ziet het. En je ziet het niet. Maar geloven doen we allemaal, God of geen God.

Religieus geloven kunnen we omschrijven als geloven in het buitenzintuiglijke, bovennatuurlijke; het weven van draden tussen de bekende wereld en het

volslagen onvoorstelbare. Je werpt een lijn zoals de goochelaar Tommy Cooper (1921-1984) in zijn befaamde *Indian rope trick*: na enig misbaar gooit hij verwachtingsvol een groot stuk touw recht omhoog. Het touw komt uiteraard even hard weer naar beneden, waarna de gekwelde goochelaar het opnieuw opgooit. En nog een keer. En nog een keer. De magie van de truc is niet dat het touw voortdurend weer neerkomt, maar dat het publiek keer op keer hoopt en verwacht, kortom: *gelooft* dat het touw deze keer wel zal blijven staan. Dat is religie volgens mij – de blijvende bereidheid om te accepteren dat er een wonder zal gebeuren, mede omdat het wordt verricht door een blunderende goochelaar die misschien, ondanks alles, toch kan toveren.

En daar komen we, denk ik, bij de kern van het probleem. Meneer Van Helden lijkt zo bezig met zijn geloof, dat hij vergeet dat je ook kunt proberen om dingen te *weten* te komen. Hij heeft het vrij vaak over de keuze tussen het geloven in de evolutietheorie en het geloven in het creationisme.

Wetenschappers zijn echter in principe niet bezig met het *geloven* van theorieën, maar met het ontwikkelen, bijstellen en eventueel verwerpen van theorieën door ze te toetsen. Geen enkele serieuze wetenschapper op de wereld 'gelooft' in de evolutietheorie, alleen vinden de meeste deskundigen, gegeven de huidige stand van onderzoek, dat deze theorie het ontstaan van het leven verreweg het best verklaart. Dat wil zeggen dat de theorie beter aansluit op de gevonden onderzoeksresultaten dan bijvoorbeeld creationisme of Intelligent Design, die op grond van datzelfde onderzoeksmateriaal moeten worden verworpen, zoals de krukkelig gestelde folder van eind februari onbedoeld aantoonde. Let op, meneer Van Helden: het woord *geloven* komt er geen moment aan te pas. Er is geen wetenschapper die de evolutietheorie zal verdedigen als die aantoonbaar onjuist blijkt te zijn, want zodra hij dat doet houdt hij op wetenschapper te zijn.

Veel christenen zijn terecht van mening dat hun geloof en de evolutietheorie elkaar helemaal niet in de weg hoeven te zitten. Voor zover ik hem begrijp, probeert de evolutietheorie te verklaren hoe het leven op deze planeet zich ontwikkelt. De theorie doet geen enkele uitspraak over een leven na de dood of over het al dan niet bestaan van god, de rol van Jezus Christus als verlosser,

de hemel of hel. Dat zijn allemaal bovennatuurlijke begrippen, waarvan het bestaan niet kan worden bevestigd of ontkracht door de wetenschap. Het zou voor een overtuigd christen geen enkel probleem moeten zijn om het evolutieproces te beschouwen als het plan van God; gezien de magistrale schoonheid van dat proces en de verbazingwekkende resultaten is dat alleen maar te beschouwen een compliment aan de Allerhoogste. Kijk naar de serie *Planet Earth* en dank het universum op je blote knieën voor het onvanzelfsprekende feit dat je hier een tijdje mag komen ademhalen.

Waarom is het creationisme onhoudbaar? Een kort uitstapje naar het terrein van de logica. Wanneer ik stel dat alle raven zwart zijn, hoeft Kees van Helden mij maar één enkele witte raaf te laten zien om de onjuistheid van die stelling aan te tonen. Ik moet dan mijn stelling aanpassen en zeggen dat alle raven, voor zover bekend, zwart of wit zijn. Zolang er niemand met een blauwe raaf aan komt zetten, kunnen we daar voorlopig van uitgaan. Het is altijd mogelijk dat er in de toekomst een raaf met een andere kleur opduikt, en dan zullen we de theorie opnieuw aanpassen. Zo komen we langzaam maar steeds meer te weten over de kleuren die raven zoal kunnen hebben, en dat is dan ook de bedoeling van mijn uitspraken over raven en het veldwerk van Kees. Een creationist denkt in grote lijnen hetzelfde als een wetenschapper. Het cruciale verschil: in plaats van de theorie past hij de werkelijkheid aan. In het geval van het creationisme zien we God als een soort mislukte Paashaas dinosaurusbotten in de grond stoppen, aardlagen door elkaar roeren en koolstofdatering verzieken om de wetenschap op een dwaalspoor te brengen. Dat lijkt me een grove belediging van God, en het lijkt me dat zelfs de meest beate gelovige geen zin heeft in een Schepper die zich met dergelijke onbenuiligheden bezighoudt.

Ik ben echter bang dat wetenschappelijk denken op dit punt lijnrecht tegenover religieus geloven staat. Als ik de stelling poneer dat er geen God is, hoeft Kees van Helden niets anders te doen dan me God te laten zien. Dat doet hij niet; in plaats daarvan houdt hij hinkelende interviews met Radio Flevoland en doet hij af en toe een eng foldertje in mijn brievenbus. Dat is niet genoeg om mijn theorie omver te werpen. Zolang ik geen blauwe raaf heb

gezien of God heb ontmoet, houd ik geen rekening met hun bestaan, omdat ik anders wel rekening kan gaan houden met alles wat een mens zoal kan verzinnen, en ik heb het al druk genoeg met mijn eigen hersenschimmen. Maar ik begrijp wel waarom iemand behoefte heeft aan God – beter dan ik begrijp waarom een atheïst het nodig vindt om God weg te redeneren met een formeel-logisch herdersmatje.

Er is wetenschappelijk gezien geen enkele reden om in iets bovennatuurlijks te geloven. Maar rationeel en wetenschappelijk gezien is er voor veel dingen die ik voor mooi en waar houd, geen enkele reden. Het opgooien van lijnen naar het bovennatuurlijke hebben we altijd gedaan. Dat doen we dus kennelijk niet voor niets. Het is de onnodige reductie van menselijke fantasie die ik bekritiseer in het drammerige atheïsme van Richard Dawkins; het gaat voorbij aan ons vermogen tot bezieling. Tijdelijke bezieling misschien, maar bezieling. Als mensen op deze wereld iets goed doen, dan is dat juist het bezielen van de wereld door het vertellen van verhalen, het uitleggen van de wereld aan jezelf en aan een ander. Het trekken van lijnen tussen ogenschijnlijk chaotische gebeurtenissen om, hoe tijdelijk, subjectief en onzinnig ook, een zekere betekenis te genereren. Dat lijkt me een universele behoefte. Iedereen destilleert zijn verhaal van de wereld uit alle verhalen die hij kent. Sommige verhalen zijn bekender dan andere, maar het blijven verhalen. Ik ben dan ook geschokt door mensen die een boek, waarin bijna vijfhonderd jaar na de eerste druk nog steeds essentiële vertaalfouten blijken te zitten, als de enige en onweerlegbare waarheid beschouwen. Ik bedoel, hoeveel mensen zullen over tweeduizend jaar hun leven willen inrichten naar de inhoud van de *Lonely Planet* van Israel?

Bemilde gelovigen, dit is mijn gebed. Ik heb geen zin om mijn positie in te nemen achter een bordje oersoep of op de linker- of rechterwenkbrauw van Darwin. Ik gruw van het geselen van voorovergebogen godsaanbidders met de metafysische meetlat en ik kwetter niet mee op het spirituele vinkentouw van het ietsisme. Ik eet niet mee van het bittere brood van de orthodoxie en ik verdom het om God triomfantelijk de wereld uit te redeneren. Als ik iets wil *doen* is het bezielen, als ik iets wil *zijn* is het bezield. Ik wil weten hoe de

wereld in elkaar zit, en daarom wil ik dat de wereld onderzocht wordt – of de uitslag ons nu bevalt of niet. Vanuit de wetenschap weiger ik elke vorm van zekerheid, vanuit de kunst omhels ik elke vorm van twijfel. Ik aanvaard, en omhels, als enige constante in deze brandende zweefvlucht, het menselijk vermogen én de noodzaak om lijnen te trekken, zodat wie dat wil een koord heeft om op te dansen, een reddingstouw om te grijpen en een vangnet om in te vallen. Dit is mijn gebed: ik wil een levensbeschouwing die een tango danst met het bestaan in al zijn grilligheid, snelheid, schoonheid, ontroerendheid en onvoorspelbaarheid – een scherpzinnige, maar bescheiden wetenschap en een godsdienst als een blauwe raaf, zich volmaakt bewust van het feit dat we niets anders doen dan verhalen weven, dat we niets dan verhalen zijn - niets meer, niets minder, een oneindig weefwerk van verhalen.

Ingmar Heytze | info@ingmarheyitze.nl | www.ingmarheyitze.nl